

16/12/2024

Επιστημονικό αφιέρωμα προς τιμήν της Ελένης Αρβελέρ στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο Αθηνών

/ [Παιδεία και Πολιτισμός](#)

Η υπουργός Πολιτισμού Λίνα Μενδώνη παραβρέθηκε και απηύθυνε χαιρετισμό στο επιστημονικό αφιέρωμα προς τιμήν της Ελένης Αρβελέρ, το οποίο οργανώθηκε από τη Διοίκηση του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου Αθηνών, στο Μουσείο, παρουσία της Προέδρου της Δημοκρατίας Κατερίνας Σακελλαροπούλου.

Η υπουργός Πολιτισμού ανέφερε στον χαιρετισμό της ότι η Ελένη Γλύκατζη-

Αρβελέρ, μια μεγάλη ιστορικός και διανοούμενη, με καίρια επίδραση στην επιστήμη και τα δημόσια πράγματα, «είχε την τύχη να ζήσει, και σε πολλές περιπτώσεις, να συμμετάσχει σε γεγονότα που διαμόρφωσαν τον 20ό αιώνα, που σωστά χαρακτηρίζεται ως «ο αιώνας των σημαντικότερων κοινωνικών και οικονομικών αλλαγών στην ιστορία της ανθρωπότητας».

Η Υπουργός Πολιτισμού Λίνα Μενδώνη με την Ελένη Αρβελέρ στο επιστημονικό αφιέρωμα προς τιμήν της, το οποίο οργανώθηκε από τη Διοίκηση

Η Αρβελέρ, «επανατοποθετεί το Βυζάντιο και την κληρονομιά του στις πραγματικές τους διαστάσεις. Τονίζει ότι η αυτοκρατορία κατάφερε να εγκολπωθεί και να επιστρατεύσει την κλασική ελληνική παράδοση για να αναχαιτίσει το επελαύνον ανατολικό πνεύμα, προσφέροντας έτσι μέγιστες υπηρεσίες στον ευρωπαϊκό πολιτισμό» σημείωσε emphaticά η Λίνα Μενδώνη, υπογραμμίζοντας την σαφήνεια και την ισχυρή τεκμηρίωση, που παρέχουν οι μελέτες της, για τη «συνέχεια μεταξύ των Αρχαίων και των Μεσαιωνικών Ελλήνων, που αμφότεροι υψώνουν φραγμό στους εξ Ασίας ορμώμενους κατακτητές

και το πνεύμα τους. Και αυτή είναι η τεράστια συμβολή και προσφορά της στην Ελλάδα και την Ευρώπη».

Η υπουργός τόνισε ότι η Ελένη Αρβελέρ «ποτέ δεν είχε στεγανά μεταξύ του δημόσιου και του επιστημονικού λόγου, ο οποίος, όταν εκφέρεται από τα χείλη της, είναι εξαιρετικά παρεμβατικός, συχνά μάλιστα επιδραστικότερος και αποτελεσματικότερος από τον πολιτικό λόγο. Δεν υπήρξε ποτέ μόνον διανοούμενη και ιστορικός με καταλυτική επιρροή, όχι μόνο στο στενό γνωστικό της αντικείμενο, αλλά στις ίδιες τις ιστορικές σπουδές. Είναι, αντιθέτως, ένας άνθρωπος που συγκέρασε δημιουργικά τη θεωρία με την πράξη, όπως καταδεικνύει η τριβή της σε εξαιρετικά απαιτητικά διοικητικά καθήκοντα. Από τον μεγάλο απολογισμό που κατέλιπε η Ελένη Αρβελέρ στις θέσεις ευθύνης τις οποίες λάμπρυνε, δίκαιο είναι να τονιστεί, εντελώς ενδεικτικά, το «Πανεπιστήμιο της Ευρώπης», ένα όραμα που μοιραζόταν με τον Φρανσουά Μιτεράν, την θέση υπό την αιγίδα της UNESCO της συγγραφής μιας νέας ιστορίας της Ευρώπης, που αφίστατο από την κεντροευρωπαϊκή, την καρλομαγνική θέαση της ηπείρου μας και του παρελθόντος της, αλλά και η δημιουργία της τηλεόρασης της Σορβόνης. Δείγματα γραφής και αυτά ενός ανθρώπου, που όχι μόνο διέτρεξε έναν ολόκληρο αιώνα, αλλά τον συνδιαμόρφωσε. Μεταβολίζοντας όλες τις εμπειρίες που αποκόμισε από τον μακρό και τόσο γεμάτο βίο της και μεταπλάθοντάς τες σε δημιουργικό έργο, στην Ιστορία, την οποία ποτέ δεν θεάθηκε, ούτε υπηρέτησε ως επιστήμη. Την διακόνησε και την υπηρέτησε ως τέχνη».

Στο επιστημονικό αφιέρωμα για την Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ, στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, χαιρετισμό απηύθυναν η Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Κατερίνα Σακελλαροπούλου, ο Πρόεδρος Δ.Σ. του ΒΧΜ-ΝΠΔΔ Γεώργιος Τσαπρούνης και η Γενική Διευθύντρια του ΒΧΜ Αικατερίνη Δελλαπόρτα.

Ακολούθησε επιστημονική στρογγυλή τράπεζα με θέμα «Βυζάντιο και θάλασσα», την οποία συντόνισε ο Αθανάσιος Μαρκόπουλος, Ομότιμος Καθηγητής Βυζαντινής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και μετείχαν ο Michel Kaplan, Ομότιμος Καθηγητής Βυζαντινής Ιστορίας στη Σορβόνη και διάδοχός της στην έδρα Βυζαντινών Σπουδών της Σορβόνης, ο Ομότιμος Καθηγητής Jean Claude Cheynet της Σορβόνης, ο Καθηγητής Υποβρύχιας Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κωνσταντινουπόλεως Ufuk Cocabas και η Καθηγήτρια Βυζαντινής Φιλολογίας κ. Μαρίνα Λουκάκη. Η εκδήλωση έκλεισε με βίντεο αφιερωμένο στην Ελένη Αρβελέρ που παιδιά από το 3ο Γυμνάσιο Φλώρινας έπαιρναν συνέντευξη από την Ελένη Αρβελέρ για το Βυζάντιο.

Ο χαιρετισμός της Υπουργού Πολιτισμού, Λίνας Μενδώνη:

Εξοχωτάτη κ. Πρόεδρε της Ελληνικής Δημοκρατίας,

Με ιδιαίτερη χαρά σας υποδεχόμαστε μαζί με τον Πρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου και τη Γενική Διευθύντρια του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου στη σημερινή εκδήλωση τιμής προς την Ελένη Αρβελέρ-Γλύκατζη, μιας μεγάλης ιστορικού και διανοούμενης, με καίρια επίδραση στην επιστήμη και τα δημόσια πράγματα. Γιατί αυτά τα δύο είναι, για όσους έχουμε την τύχη να την γνωρίζουμε την Ελένη Αρβελέρ και να επωφεληθούμε από τις γνώσεις της, την άποψή της και τη στάση ζωής της, απολύτως συνδεδεμένα και αξεδιάλυτα. Στοιχεία συγκροτητικά ενός έργου που προκαλεί τον θαυμασμό και μιας προσωπικότητας που προκαλεί ανυπόκριτο σεβασμό.

Η Ελένη Αρβελέρ είχε την τύχη να ζήσει και σε πολλές περιπτώσεις να συμμετάσχει σε γεγονότα που διαμόρφωσαν τον 20ο αι., που σωστά χαρακτηρίζεται ως ο αιώνας των σημαντικότερων κοινωνικοοικονομικών αλλαγών στην ιστορία της ανθρωπότητας, και ο οποίος κατά τον Θάνο Βερέμη «δεν έχει τελειώσει ακόμη, καθώς ζούμε τις συνέπειες των πράξεων και των παραλείψεων του δύο δεκαετίες και πλέον μετά τη έλευση του 21ου αιώνα».

Γεννημένη το 1926 στον προσφυγικό συνοικισμό του Βύρωνα, κατάφερε κάτι εξαιρετικά δύσκολο, ιδιαίτερα για μια γυναίκα. Να φθάσει στα ύπατα επιστημονικά

και διοικητικά αξιώματα. Να γίνει σύμβουλος και ομοτράπεζος προσωπικοτήτων που σημάδεψαν τον 20ο αι. Η σταδιοδρομία της στη Γαλλία ήταν μετεωρική, αλλά και μοναδική, τόσο για αλλοδαπή, όσο και, εκείνη την εποχή, για γυναίκα.

Το 1967 τη βρίσκει καθηγήτρια στη Σορβόννη. Σύντομα αναδέχεται διοικητικά καθήκοντα, στα οποία όχι μόνο θα ανταποκριθεί με επιτυχία, αλλά θα αφήσει, πραγματικά, εποχή. Αντιπρύτανης στη Σορβόννη μεταξύ 1970 και 1973, πρύτανης το 1976 και, τέλος, το 1982 πρύτανης της Ακαδημίας του Παρισιού, δηλαδή της εκπαιδευτικής περιφέρειας, στην οποία υπάγονται όλες οι βαθμίδες της εκπαίδευσης, και καγκελάριος των πανεπιστημίων της γαλλικής πρωτεύουσας. Μεταξύ 1989 και 1991 διατελεί πρόεδρος του «Μπομπούρ», του Πολιτιστικού Κέντρου «Ζωρζ Πομπιντού», του κορυφαίου στη Γαλλία θεσμού για τη σύγχρονη τέχνη. Επιγραμματικά, η Ελένη Αρβελέρ σταδιοδρόμησε στη Γαλλία σε μια σπάνια εποχή άνθησης των ιστορικών σπουδών, από την οποία άντλησε τα μέγιστα.

Η μελέτη του κόσμου του Βυζαντίου -με την διττή έννοια της λέξης «κόσμος»- απορροφούν μεγάλο μέρος της ικμάδας της Αρβελέρ.

Στοο *magnumopus* της «Η πολιτική ιδεολογία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας» αναδύεται με ενάργεια η ιθυντήρια σκέψη της, της συνέχειας της ελληνικής ιστορίας, θέση την οποία τεκμηριώνει με απόλυτα σαφή επιστημονικό τρόπο.

Γιατί, για την ίδια, παρά την παραπλανητικότητα του υστερογενούς όρου «Βυζάντιο», η αυτοκρατορία του μεσαιωνικού Ελληνισμού είναι ο συνδετικός κρίκος μεταξύ της Αρχαιότητας και νεοελληνικών χρόνων. Ανασκευάζοντας τις επί καιρό κρατούσες συνδηλώσεις του Βυζαντίου, λόγω της άτοπης σύγκρισής του με την κλασική αρχαιότητα, η Αρβελέρ επανατοποθετεί το Βυζάντιο και την κληρονομιά του στις πραγματικές τους διαστάσεις. Τονίζει ότι η αυτοκρατορία κατάφερε να εγκολπωθεί και να επιστρατεύσει την κλασική ελληνική παράδοση για να αναχαιτίσει το επελαύνον ανατολικό πνεύμα, προσφέροντας έτσι μέγιστες υπηρεσίες στον ευρωπαϊκό πολιτισμό. Σαφέστατη και τεκμηριωμένα είναι, για την Αρβελέρ, η συνέχεια μεταξύ των Αρχαίων και των Μεσαιωνικών Ελλήνων, που αμφότεροι υψώνουν φραγμό στους εξ Ασίας ορμώμενους κατακτητές και το πνεύμα τους. Και αυτή είναι η τεράστια συμβολή και προσφορά της Αρβελέρ στην Ελλάδα και την Ευρώπη. Τεράστια προσφορά. Το υπογραμμίζω.

Αρύομαι από το κείμενό της, στον τιμητικό τόμο για τον δάσκαλό της Διονύσιο Ζακυθινό: «Η Αυτοκρατορία αυτή -περήφανα απλωμένη στα εδάφη τριών ηπείρων (η Αφρική της Μεσογείου μένει βυζαντινή ως το τέλος του 7ου αιώνα)- υιοθέτησε τις υποθήκες του ελληνιστικού και του ρωμαϊκού κόσμου εμπλουτισμένες όμως από τα διδάγματα του Χριστιανισμού, της νέας θρησκείας που πρώτο εγκολπίστηκε και πρώτο διέδωσε ανά τον κόσμο το Βυζάντιο. Είναι αυτό το

Βυζάντιο που μεταμόρφωσε το “ελληνίζειν” του χριστιανικώτατου Γρηγορίου του Ναζιανζηνού σε καθημερινή εμπειρία ενός κόσμου που πάσχιζε για τη σωτηρία της ψυχής του, χωρίς να παραβλέπει τη μεγαλωσύνη του “Έθνους των Χριστιανών”, όπως ονόμαζαν εαυτούς οι Βυζαντινοί».

Σε μια συνέντευξή της, 30 χρόνια πριν, σε ελληνικό περιοδικό, η Αρβελέρ σημειώνει: «Όλη η αντίσταση του ευρωπαϊκού, του ελληνικού πνεύματος της Ορθοδοξίας, δηλαδή να είσαι ορθός και όρθιος όπως λέω, της Ορθοδοξίας, της ορθής σκέψης και της ορθής δόξας, όλη αυτή η αντίσταση είναι καθημερινό βυζαντινό μάθημα. Κι αυτό ακριβώς το καθημερινό μάθημα τους έκανε και διασώσανε κείμενα και πράγματα που δεν ήταν σύμφωνα με τον Χριστιανισμό, όπως την αρχαία γραμματεία, με τις αντιγραφές μέσα στα μοναστήρια, με τις αντιγραφές μέσα στα αυτοκρατορικά εργαστήρια». Με αυτόν τον πυκνό τρόπο εκλαϊκεύει τη σκέψη της η Ελένη Αρβελέρ σε συνέντευξή της σε ελληνικό περιοδικό τρεις δεκαετίες πριν.

Η επαφή της, άλλωστε, με το ευρύ κοινό, η άνεση με την οποία συνδιαλέγεται με αυτό, ο λόγος της που δεν χαρίζεται και δεν στρογγυλεύεται, ο οποίος ξεφεύγει από τα πανεπιστημιακά αμφιθέατρα και διαχέεται στα μέσα μαζικής επικοινωνίας και τα επικοινωνιακά φόρουμ χαρακτήριζε πάντοτε την Αρβελέρ. Ποτέ δεν είδε στεγανά μεταξύ του δημόσιου και του επιστημονικού λόγου, ο οποίος, όταν εκφέρεται από τα χείλη της, είναι εξαιρετικά παρεμβατικός, συχνά δε επιδραστικότερος και αποτελεσματικότερος από τον πολιτικό λόγο.

Η Ελένη Αρβελέρ δεν υπήρξε ποτέ μόνον διανοούμενη και ιστορικός με καταλυτική επιρροή όχι μόνο στο στενό γνωστικό της αντικείμενο, αλλά στις ίδιες τις ιστορικές σπουδές. Είναι, αντιθέτως, ένας άνθρωπος που συγκέρασε δημιουργικά τη θεωρία με την πράξη, όπως καταδεικνύει η τριβή της σε εξαιρετικά απαιτητικά διοικητικά καθήκοντα. Από τον μεγάλο απολογισμό που κατέλιπε η Ελένη Αρβελέρ στις θέσεις ευθύνης τις οποίες λάμπρυνε, δίκαιο είναι να τονιστεί, εντελώς ενδεικτικά, το «Πανεπιστήμιο της Ευρώπης», ένα όραμα που μοιραζόταν με τον Φρανσουά Μιτερράν, την θέση υπό την αιγίδα της UNESCO της συγγραφής μιας νέας ιστορίας της Ευρώπης, που αφίστατο από την κεντροευρωπαϊκή, την καρλομαγνική θέαση της ηπείρου μας και του παρελθόντος της, αλλά και η δημιουργία της τηλεόρασης της Σορβόνης. Δείγματα γραφής και αυτά ενός ανθρώπου, που όχι μόνο διέτρεξε έναν ολόκληρο αιώνα, αλλά τον συνδιαμόρφωσε.

Μεταβολίζοντας όλες τις εμπειρίες που αποκόμισε από τον μακρό και τόσο γεμάτο βίο της και μεταπλάθοντάς τες σε δημιουργικό έργο, στην Ιστορία, την οποία ποτέ δεν θεάθηκε, ούτε υπηρέτησε ως επιστήμη. Την διακόνησε και την υπηρέτησε ως τέχνη.

Κλείνω με κάποιους παλαιότερους στίχους της: «Σε απόσταση αναπνοής/ από το τέλεια ουσιώδες/ μες στη ρακένδυτη Αθήνα/ ένα άθλιο τότε λασποχώρι/ θάψαν οπλοφορούντες ρασοφόροι/ το τελευταίο ιδεώδες./ Το Σούλι, η Σαλαμίνα,/ το Μεσολόγγι, η Πόλη,/ εσήκωσαν το ξόδι./ Ακολούθησαν πίσω οι συγγενείς, ήρωες των βιβλίων όλοι,/ και μες στο πλήθος/ του Σαράντα και της Αντίστασης/ οι ανώνυμοι νεκροί./ Αμέτρητοι και όμως όλοι εκεί!/ Όλοι, εκτός απ' τα δικά μας παλληκάρια,/ που μες στα καφενεία της γειτονιάς, προσεκτικά/ εδιάβαζαν το μέλλον στα χαρτιά/ και έπαιζαν τα υπόλοιπα στα ζάρια».

Θεωρώ τον εαυτό μου εξαιρετικά τυχερό, ευλογημένο θα έλεγα, που είχα την τύχη η Ελένη Αρβελέρ να με τιμά δεκαετίες τώρα με την αγάπη και τη φιλία της.

Σεβαστή κι αγαπημένη μου Ελένη, σ' ευχαριστώ.